

Η
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟ
ΤΟΥ
Γ. ΕΔ. ΓΛΑΔΣΤΩΝ

*Σύμφωνα με τὰ ἰδιαίτερα
ὁλομνήματα ποὺ ἔστειλε στὴν Κυβέρνηση
τῆς Μ. Βρεταννίας.*

ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΤΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ Μ. ΘΕΟΤΟΚΗ

ΚΕΡΚΥΡΑ ΠΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΤΥΠ. Ε. Γ. ΒΛΗΧΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
1924 ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Τὴν ἐν ἑξῆς ἔργον γ' οὐκ ἔστι
Γ. Χαλκιδάου
ἢ Ζενοῦ

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟ

ΤΟΥ

Γ. ΕΔ. ΓΛΑΔΣΤΩΝ

Σύμφωνα με τὰ ιδιαίτερα
ὁλομνήματα ποὺ ἔστειλε στὴν Κοβέρνση
τῆς Μ. Βρεταννίας.

ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΤΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ Μ. ΘΕΟΤΟΚΗ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

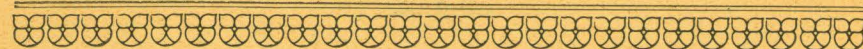
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ε. Γ. ΒΛΑΧΟΥ

1924

ΚΥΡΙΕΣ καὶ ΚΥΡΙΟΙ

Τὸ θέμα ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ δὲν εἶναι βέβαια ἐπίκαιρο, ὅχι ὅμως γι' αὐτὸ πῶς εἶναι ἀναχρονιστικό.

Πρόκειται νὰ ποῦμε λίγα λόγια, γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Μ. Φιλέλληνα, τοῦ Γλάδστων, ὅταν στάλθηκε ἔκτακτος ἀρμοστής στὴν Ἑπτάνησο, καὶ τὴν γνώμην ποὺ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε σχηματίσῃ σύμφωνα μὲ τὰ ὑπομνήματα ποὺ ὡς ἀρμοστής ἔστειλε στὸ ὑπουργεῖο τῶν Ἀποικιῶν τῆς Μ. Βρεταννίας. Τὰ χαρτιά αὐτὰ πρώτη φορὰ ἔρχονται στὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτὸ τὸ ὀφείλουμε στὸ φιλελληνισμό τοῦ Ἀγγλοῦ σοφοῦ Γούλιαμ Μίλλερ, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας, ποὺ τόσο καλὰ μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν Σ. Λάμπρο, καὶ ἀνταποκριτοῦ τοῦ «Πρωينوῦ Ταχυδρόμου» τοῦ Λονδίνου, στὴ Ρώμη.

Καὶ πρῶτα πρῶτα, ἔχουμε καθήκον, ἀφ' οὗ θὰ μιλήσουμε γιὰ τίς ἐθνικώτερες σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς Ἑπτανήσου, νὰ ἐκφράσουμε τὸ θαυμασμό μας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μας, στὸ Μεγάλο Ἕθνος ποὺ εὐδόκισε νὰ μᾶς ἐνώσῃ μὲ τὴν Πατρίδα μας, στὸ Μεγάλο Ἕθνος ποὺ πολιτεύτηκε πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν.

Καὶ ἂν ἀνάμεσα στίς τόσες λεπτομέρειες ποὺ θὰ ποῦμε παρουσιασθῇ μία κάποια ἀντίθεση μεταξὺ τῆς προστασίας τῆς Μ. Βρεταννίας καὶ τῶν προστατευομένων Ἰονίων, πρέπει ἀπὸ τὰ πρῶν καλὰ νὰ σημειωθῇ τοῦτο· πῶς δὲν ἦταν ἀρκετὴ νὰ ψυχράνῃ, οὔτε τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων, στὸ μεγάλο καὶ φιλελεύθερο ἔθνος, οὔτε τὴν ἀγάπην. Ὅ,τι συνέβηκε, καὶ θὰ παρατηρήσουμε, προῆλθε ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ ζήλο τῶν ἀρμοστῶν καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων, ποὺ ἐνωμένοι μαζὶ μὲ τὸ Ἀγγλόφιλο κόμμα, ζητούσαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Μ. Βρεταννίας, ὅτι αὐτὴ ποτὲ δὲν φαντάστηκε νὰ ἐφαρμόσῃ, καὶ αὐτὸ ἔφερεν τὴ μεγάλη ἀντί-

δραση στην πολιτική, που έκανε να φαίνεται τόση αντίθεση μεταξύ της Προστασίας και των Ιονίων.

Και τώρα που μπορούμε να προχωρήσουμε στο ζήτημα νομίζω πως καλά θα ήταν πρώτα να περάσουμε στα πεταχτά, την ιστορία της Έπτανήσου του ΙΟ' αιώνα, και ύστερα να εξετάσουμε την αιτία, που ανάγκασε την κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας να στείλει έκτακτο αρμοστή το Γλάδστων, ένα τόσο μεγάλο πολιτευτή.

Ότι αρμοζε να γραφτεί για ν' αποδείξει την Έθνικὴν ὑπόσταση της Έπτανήσου, ἐγράφηκε ὅταν ἔπρεπε ὅτι ἔπρεπε να γίνη για ν' αποδειχθῇ ἡ Έπτανήσο, Ἑλληνική, στους περασμένους χρόνους, τῶκαμαν οἱ γονεῖς μας και οἱ πρόγονοί μας.

Ἡ Έπτανήσο ὑποδουλωμένη στους Βενετούς για τετρακόσια χρόνια, χρωστάει την ἐλευθερία της στους ἀποστόλους της Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, στους μεγαλόψυχους ἐκείνους, που σκοπὸ και θέληση ἔχοντας να διαδόσουν τις μεγάλες ιδέες της ἐλευθερίας, κατέβηκαν τὸ 1797 ὡς την Έπτανήσο, ἀλλὰ ξάφνου βρέθηκαν σὲ περιβάλλον Ἑλληνικὸ και ἔμειναν ἐκστατικοί, για τοῦτο ἐμίλησαν πρώτα για τὴ δόξα και τὸ μεγαλεῖο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, κρᾶζοντας τους ἐπτανησίους ἀπογόνους των, και ἔπειτα μίλησαν για ἐλευθερία.

Και ἀφ' οὗ διδάχτηκαν οἱ ἐπτανήσιοι την ἐλευθερία, ἐξύπνησε μέσα τους τὸ Ἑθνικὸ ἐκείνο συναίσθημα, που πρέπει να κυριεύει κάθε Ἑλληνικὴ καρδιά, και τους ἔκαμε ἄξιους να μποροῦν να συγκρίνουν τὴ Βενετικὴ περίοδο με τὴ νέα τότε κατάσταση, της ἐλευθερίας, της ἰσότητος, και της ἀδελφότητος. Και ἀφ' οὗ ἔβγαλαν κάθε ἀνάμνηση τοῦ περασμένου, συμμορφώθηκαν με τὸ νέο καθεστῶς, με τὴν πεποίθηση, ὅτι τοῦτο και μόνον ἦτο δυνατὸν να τους ὀδηγήσῃ στην πραγματοποίηση της Ἑθνικῆς των ἀποκαταστάσεως. Για τοῦτο ἀπὸ τότε ἡ Έπτανήσο, εὐγνωμόνησε και ἀγάπησε τὸ φιλελεύθερο Ἔθνος.

Ἡ ἀναχώρηση τῶν Γάλλων και ἡ θεμελίωση της Έπτανήσου Πολιτείας τὸ 1800, ἀκόμη περισσότερο ἀναπτέρωσε τις ἐλπίδες τῶν Ἐπτανησίων για τὴν Ἑθνικὴ τους ἀποκατάσταση.

Οἱ ιδέες τοῦ Ρήγα τοῦ Φερραίου φερμένες στα μέρη μας ἀπὸ τὸν φίλο του Χριστόφορο Πετταβὸ δὲν εἶχαν μικρὴ ἐπίδραση. Σ' ὅλα τὰ νησιά τὸ ὄνομα Ἑλλήνας, ἄρχισε γλυκὰ να ἀντι-

λαλεῖ σταυτιά τῶν ἐλεύθερων πιά Γραικῶν, και δὲν εἶναι λίγοι ἐκείνοι που στὰ συγγράμματά τους ὑπογράφτηκαν Ἑλληνες, ὅπως ὁ Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης ἕνας ἀπὸ τους πρωτεργάτας της Ἑλληνικῆς ιδέας; στην Έπτανήσο, ἕνας ἀπὸ κείνους που στὰλληθινὰ αἰσθάνθηκαν μέσα τους τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα. Εἶναι ὁ ἴδιος; που ὅταν ἀργότερα στὰ 1832 ἐφιλοξένησε στὸ σπίτι τὸν Βασιλέα Ὁθωνα εἶχε ντύση τοὺς σπιτικούς του με φουστανέλλα, και ὁ Βασιλεὺς τὸν ρώτησε με ἀπορία για τοῦτο; και ἀπήντησε:

Μὰ ξεχνᾶτε Μεγαλειότατε πῶς πατᾶτε Ἑλληνικὴ γῆ;

Ἡ Τελετὴ τοῦ ὄρκου τοῦ ἡγεμόνα της νέας Πολιτείας, ἔλαβε χαρακτήρα τελετῆς Ἑθνικῆς, μεταξύ ἀπὸ ἄλλα λόγια πατριωτικὰ ὁ γερουσιαστὴς Κεφαλληνίας Τζουλάτης εἶπε: « Ἐπαύσαμε «να εἶμεθα δοῦλοι τῶν Βενετῶν, και ἡ εὐνοια τῶν πολιτικῶν «περιστάσεων, ἀνύψωσε τὰ νησιά μας; σὲ Κράτος ἐλεύθερο, και «τὸ ὄνομα της Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἀντιλαλεῖ σ' ὅλες τις Εὐρω- «παϊκὲς αὐλές». Ἀλλὰ και ὁ λόγος τοῦ γέρω ἡγεμόνα της Πολιτείας τοῦ Σπυρ. Γεωργ. Θεοτόκη δὲν ἦταν λιγώτερο πατριωτικὸς γιατὶ και αὐτὸς με ἄλλα πολλὰ εἶπε: «Νὰ που τὸ γένος μας «ἀναγεννήθηκε με τὴν Έπτανήσο Πολιτεία, και ἀπόκτησε ὄνο- «μα Ἑλληνικὸ, Πατρίδα Ἑλληνικὴ και Ἑλληνικὴν Ἐλευθερία». Ἀκόμη και οἱ σοφοὶ Ἑλληνες; που ζοῦσαν στα ξένα ἐνθουσιᾶστηκαν με τὴν ἰδρυσιν της πολιτείας; αὐτῆς, και ὅλοι τους ἔγραψαν ἐνθουσιαστικά, χαιρετῶντας τοὺς πρώτους ἐλεύθερους; Ἑλληνες. Αὐτὸ; ὁ Κοραῆς ἀφιέρωνε τοὺς χαρακτήρας τοῦ Θεοφράστου, στους ἐλεύθερους Ἑλληνες τοῦ Ἰονίου Πελάγους.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Τιλσίτ, ἀδίκως παράδωκε τὴν Έπτανήσο Πολιτεία; τὸ 1807 στὴ Γαλλικὴ Αὐτοκρατορία, που διατηρήθηκε ἕως ὅτου ἔπεσε ὁ Μ. Ναπολέων. Ἀλλὰ ἡ κατοχὴ αὐτὴ, μπορούμε να ποῦμε σεβάστηκε τὴν Ἑλληνικὴ πολιτεία, και μάλιστα τὸ λίγο καιρὸ που διατηρήθηκε ὠφέλησε τὴν Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση, και ἔδωκε μεγάλη πρόοδο στα γράμματα και στις τέχνες. Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία της ἐποχῆς ἐκείνης, και ὁ Ἰόνιος Μηνήτωρ που δημοσιεύονταν Ἑλληνικά και Γαλλικά μποροῦν να μαρτυρήσουν. Με τὴν κατοχὴ αὐτὴ τὸ ἔθνικὸ συναίσθημα τῶν Ἰονίων δυνά-

μύθηκε, τὸ τοῦτο τοῦ μὲς γίνθηκε ἀγνότερος και ὁ λαὸς ὠρίμασε, ἀπὸ τὸ πᾶν κατὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. Μὰ ἦταν γραφτὸ με τὴν ἐκδοχὴ τῶν Παρισίων τοῦ 1815, τὰ Έπτανήσα να βαλθοῦν

στήν προστασία τῆς Μ. Βρεταννίας, προστασία κράτους μεγάλου καὶ πλουσίου, προστασία ποὺ τὴν ἔταξαν φιλελεύθερη.

Μόλα ταῦτα οἱ Ἑπτανήσιοι δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι μὲ τὴ λύσιν αὐτή, πρὸ πάντων ἅμα ἐρμήνευσαν τὸ ἀνελεύθερο Συνταγματικὸν χάριτι τοῦ 1817. Καὶ εἶναι γνωστοὶ οἱ ἀγῶνες τους, ἀπὸ τὴν πρώτη ἐφαρμογὴ τοῦ νέου πολιτεύματος γιὰ τὴν ἐθνικὴν τους ἀποκατάστασιν, καὶ δὲν εἶναι λίγοι ὅσοι ὑπέφεραν καὶ ἐμαρτύρησαν γιὰ τὴν ἰδέαν, ὅπως εἶναι γνωστὰ τὰ μέτρα τῆς προστασίας γιὰ νὰ καταπνίξῃ τὰ φιλελεύθερα αὐτὰ κινήματα, καθὼς καὶ οἱ προσπάθειες γιὰ νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος τῆς τὴν κοινὴ γνώμης, εἴτε μὲ ἔργα κοινῆς ὠφελείας, εἴτε ἀνταμειβοντας ἄτομα.

Καὶ ὅταν στὰ 1821 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς σήκωσε τὴ σημαίαν τῆς ἀναστάσεως τῆς φυλῆς κατὰ τοῦ τυράννου, οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν δὲν ἔμειναν ἀσυγκίνητοι, καὶ ὅπως λέει ὁ μέγας ποιητής:

20. Ἐφωνάξανε ὡς τὰστέρια
Τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιά,
Κ' ἐσηκώσανε τὰ χέρια
Γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,
21. Μ' ὄλον ποῦ ναι ἀλυσσωμένο
Τὸ καθένα τεχνικά,
Καὶ στὸ μέτωπο γραμμένο
Ἔχει Ψεύτρα Ἐλευθεριά.

Ἡ πολιτικὴ ὁμῶς τῆς Μ. Βρεταννίας δείχτηκε πολὺ αὐστηρὴ καὶ ἐμπόδιζε τοὺς Ἰονίους νὰ κάμουν τὸ καθήκον τους, ὅπως αὐτοὶ ἤθελαν.

Ἡ περίστασις δὲν ἐπιτρέπει νὰ πραγματευθοῦμε τὸ ζήτημα αὐτὸ ὅπως πρέπει καὶ νὰ ἀποδώσουμε ὅλο τὸ μεγαλεῖο στὸ ἀδελφικὸ ἐκεῖνο συναίσθημα τῶν Ἑπτανησίων. Θὰ περιοριστοῦμε λοιπὸν στὴ γνώμῃ τοῦ ἱστορικοῦ Θωμᾶ Γόρδων, Ἀγγλου, ποὺ μὲ ἀρκετὴ ἀμεροληψία περιγράφει τὴν ἐντύπωσιν ποὺ ἔκαμε στὴν Ἑπτανήσο ἡ κήρυξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

« Τὸ Ἰονικὸν Κράτος συγκινήθηκε τόσο σὰν νὰ εἶχε πέσῃ ἕνας « ρούφουλας » στὸ Ἰόνιο πέλαγος. Οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν, ἂν « καὶ χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των, διατηροῦν τὴν ἰδίαν

« θρησκείαν, τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τοὺς ἰδίους πόθους, ὅπως τὸν καὶ « ρὸς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. » Καὶ θὰ παραλείψουμε ὅλα τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολοῦθησαν, γεγονότα μεγάλα βέβαια γιὰ τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου, ὅπως ὁ διωγμὸς τοῦ ἀρμοστοῦ Μαίτλανδ, ποὺ τόσο κατακρίθηκε στὴν ἀγγλίαν, ἀκόμα καὶ μέσα στὴ Βουλὴ, τὴν πολιτικὴν ζύμωσιν τοῦ 1839 μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀνδρέαν Μουστοξύδη, ποὺ ὑπῆρξεν ἡ βάση τοῦ ριζοσπαστισμοῦ καὶ κατέληξε στίς συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ 1849, μὲ τὴν ἐλευθεροτυπία, γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ ζήτημά μας, στίς αἰτίαις δηλαδὴ ποὺ ἀνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν τῆς Μ. Βρεταννίας νὰ στείλῃ τὸν Γλάδστον ἐκτακτὸν ἀρμοστήν.

Ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ ἡ 3ῃ σύνοδος τοῦ Γ. Κοινοβουλίου καὶ ἀναβλήθηκε γιὰ τὴν 1ῃ Νοεμβρίου 1856, ὡς τόσο ἡ Βουλὴ διαλύθηκε καὶ οἱ ἐκλογὲς κηρύχτηκαν πρὸς τὸ τέλος τοῦ χρόνου, γιὰ τὴν ΙΑ'. Βουλὴν.

Στὴν Κεφαλληνίαν οἱ ἐκλογὲς ἀνάδειξαν κυβερνητικούς, καὶ τοῦτο γιὰ τὴν ἄλλα κόμματα ἔκαμαν ἀποχὴ, μὲ τὴ δικαιολογίαν πῶς στὸν ἐκλογικὸν κατάλογον γράφτηκαν ὀνόματα ποὺ δὲν εἶχαν δικαίωμα ψήφου.

Οἱ κυβερνητικοὶ αὐτοὶ βουλευτές, γιὰ νὰ καλοπιιάσουν τοὺς ριζοσπάστες, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ἀρμοστήν νὰ ἀνακληθῶν οἱ πολιτικοὶ ἐξόριστοι, ποὺ καθὼς εἶναι γνωστὸ οἱ περισσότεροι ἦσαν Κεφαλλονίτες.

Ἡ νέα Βουλὴ συνῆλθε γιὰ πρώτη φορὰ στὰς 4]16 Φλεβαριοῦ 1857. Ἀπὸ τοὺς πρώτους μίλησε ὁ Παδοβᾶς καὶ ζήτησε τὴν ἀκύρωσιν τῶν ἐκλογῶν, γιὰ τὴν ἔβλεπε πῶς μέσα ἀπὸ τὴ Βουλὴ ἔλειπαν οἱ καλύτεροι βουλευταὶ Ζερβός, Μομφερράτος, κ. ἄ. καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ στὴν πρότασιν αὐτὴ τὸν ἔκαμε ριζοσπάστη, γιὰ τὴν ἔβλεπε πῶς ἡ προστασία ἢ μᾶλλον ὁ ἀρμοστής δὲν κρατοῦσε τὴν ὑπόσχесίν του. « Νὰ παύσῃ ὁ φανακισμὸς, φώναξε « στὴ Βουλὴ μέσα, καὶ ἂς μάθῃ ἡ προστασία καὶ ὁ κόσμος ὅτι « τὴν δολιότητα βδελυττόμεθα. Ἡ ἐνδεκάτη αὕτη Βουλὴ εἶναι « οὐχὶ κρίκος, ἀλλὰ φραγμὸς μεταξὺ παρελθόντος καὶ μέλλοντος. »

Τὸν Παδοβᾶ ἀκολοῦθησαν πολλοὶ ἄλλοι βουλευταὶ. Τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἀκυρώσεως τῆς ἐκλογῆς ἔφερε ἀναστάση στὴ Βουλὴν καὶ τὸν λαόν, γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς Κεφαλληνίας. Οἱ συνεδριάσεις εἶχαν καταντήσῃ πολὺ θορυβώδεις, χωρὶς νὰ

βγαίνει συμπέρασμα, και η Βουλή κηρύχτηκε σὲ διαρκῆ συνεδρίαση, ἕως ὅτου τελειώσῃ τὸ ζήτημα. Μὰ αὐτὸ δὲν ἦταν σύμφωνο μὲ τὸ Σύνταγμα, και ὁ ἀρμοστής μὲ διάγγελμα, διακοίνωσε στὴ Βουλή τὴν παραβίαση αὐτῆ τοῦ Συντάγματος.

Μὲ τὴν τροπὴν ποὺ ἔλαβαν τὰ πράγματα ἡ Βουλή δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ἀποφασίσῃ, γιατί οἱ ριζοσπάστες φώναζαν και οἱ κυβερνητικοὶ δὲν συμφωνοῦσαν στὴν ἀκύρωση, τότε ὁ Κουρῆ; ἐπρότεινε νὰ δεχθοῦν τὸ διάγγελμα και νὰ ἀναθέσουν τὸ ζήτημα στὴν κρίση τοῦ συμβουλίου τοῦ στέμματος τῆς Μ. Βρεταννίας, ἂν ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ ἀκυρωθοῦν οἱ ἐκλογές. Ἡ Βουλή παραδέχτηκε τὴν πρόταση, ἂν και ὁ Λομβάρδος τὴν ἐπολέμησε.

Ἐννοεῖται πῶς τὸ συμβούλιο τοῦ στέμματος, ἀπάντησε τὸ γληγορότερο, ἐπικυρώνοντας τὴν ἐκλογὴ.

Ὡς τόσο τὸ κυβερνητικὸ ἢ Ἀγγλόφιλο κόμμα μὲ ὅλες τὶς ἐπεμβάσεις ποὺ ἔγειναν στίς ἐκλογές δὲν ἀντιπροσώπευε τὴ μεγαλύτερη μερίδα, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἐνώθηκαν μὲ τοὺς ριζοσπάστες ὁ Παδοβὰς και οἱ φίλοι του. Γιὰ τοῦτο οἱ φίλοι τοῦ ἀρμοστοῦ, βλέποντας πῶς ἡ προστασία δὲν εἶχε ἀρκετοὺς ὑποστηρικτές, σκέφτηκαν κάτι, ποὺ νόμισαν πῶς θὰ μοίραζε τὸ ριζοσπαστικὸ κόμμα, και αὐτὸ ἦταν σχέδιο πολὺ καταχθόνιο, ποὺ ὄχι μόνον δὲν πέτυχε, ἀλλὰ ὠφέλησε πολὺ, και ἔκαμε σὲ τρόπο νὰ γίνῃ ἡ Ἐνωσιμὴν ὥραν ἀρχήτερα. Τὸ σατανικὸ αὐτὸ σχέδιο ἦταν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα τὰ πέντε νησιά, Λευκάδα, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθο και Κύθηρα, και τὰ ἄλλα δύο Κέρκυρα και Παξοὶ νὰ γίνουν ἀποικία Ἀγγλική. Αὐτὸ εἶναι τὸ γνωστὸ σκάνδαλο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ σκάνδαλο τοῦ ἀποικισμοῦ. Καὶ στάλῃθαι τὸ σχέδιο ἦταν ἀποτρόπαιο, και ἀλλοίμονό μας: ἂν δὲν εἶχαμε νὰ κάμουμε μὲ κράτος φιλελεύθερο ὅπως τὸ Ἀγγλικό, ποὺ ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα ἀποκήρυξε τὸ βρωμερὸ τέχνασμα.

Ὁ ἀρμοστής Γιάγκ, ποὺ ἐνεργοῦσε φαίνεται ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῆς κυβερνήσεώς του, ἀλλὰ μόνον μὲ τοὺς πόθους μερικῶν, ποὺ κανένα αἶσθημα δὲν εἶχαν στὴν ψυχὴ τους, παρὰ μόνον δουλοπρέπεια, ἐκάλεσε τὸν Γεν. Γραμματέα τῆς Γερουσίας, τὸν πρωθυπουργὸ ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, ποὺ ἦταν τότε ὁ κόμης Ἀ. Δούσμανης, γιὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ και τὸν διαφωτίσῃ στὸ ζήτημα αὐτὸ, και ὑπεύθυνα νὰ τοῦ πῇ τὸ τί θέλει

ὁ λαός. Ὁ Δούσμανης, πολὺ ἔξυπνος ἄνθρωπος, δὲν ἦταν δυνατόν σ' ἓνα τέτοιο ζήτημα νὰ δώσῃ γνώμη ποὺ θὰ βάρυνε εἰς τὸ μέλλον τὴν τύχη τοῦ λαοῦ, και ἔδωκε ἀπάντηση ποὺ δὲν εὐχαρίστησε τὸν ἀρμοστή.

Ποιὸς ὅμως ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ σχεδίου τοῦ ἀποικισμοῦ; ποιὸς ἄλλος παρὰ ὁ Γεν. Εἰσαγγελέας; ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἀγγλοφίλου κόμματος τῆς Ἑπτανήσου ὁ Δημήτριος Κουρκουμέλης;

Ἡ διάδοση αὐτῆ τοῦ ἀποικισμοῦ δὲν μπορούσε νὰ μὴ φθάσῃ και στὴ Βουλή (ποὺ ὅπως εἶδαμε ἦταν ἀρκετὰ ἀνακατεμένη). Κανένα ἀπὸ τὰ δύο κόμματα τῶν ριζοσπαστῶν και τῶν μεταρρυθμιστῶν ἤθελε νὰ τὴν πιστέψῃ, μὰ οὔτε ἤθελαν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ἐκυκλοφόρησε ἀναφορὰ στὴν ἐξοχὴ τῆς Κερκύρας γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ. Καὶ ἔλεγε ὁ Κουρῆ; «ἀδυνατῶ νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ Κέρκυρα διατρέχει τοιοῦτον κίνδυνον, ὁ δὲ «διανοηθεὶς τοσούτῳ ἀπαίσιον σχέδιον, ὧφειλε καλῶς νὰ σταθμίσει τὰς συνεπείας. Τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ σπουδαιότατον, «χρηθεῖ πολλῆς περισκέψεως και σοβαρᾶς ἀποφάσεως. Ἀλλ' ἂν «πιστεύητε, ὅτι κινδυνεύει ἡ πατρίς, προτείνετε ὅ,τι φρονεῖτε «καταλληλότερον· πάντες δὲ πρόθυμοι θὰ ἀποδεχθῶμεν, και «ἄνευ διακρίσεως ἀποχωρέσων θὰ ἐξεγερθῇ μεθ' ἡμῶν ἅπαντα «ἡ Ἑπτανήσος, διαμαρτυρομένη καθ' οἷας δήποτε ἐπιβουλῆς «τεχταινομένης ἐναντίον τῆς ἡμετέρας Ἐθνικότητος και ἀνε- «ξαρτησίας.»

Στὴ συνεδρίαση ὅμως ποὺ ἀκολούθησε δηλ. τὶς 20 Ἰουνίου 1857, σηκώθηκε ὁ Δάνδολος και ἐβεβαίωσε, πῶς ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἀποικισμοῦ ἐκυκλοφόρησε στὴν ἐξοχὴ τῆς Κερκύρας· τὴν ἴδια βεβαίωση ἔκαμαν και ἄλλοι δύο βουλευταί.

Ἀμέσως ἡ συνεδρίαση ἔλαβε χαρακτηριστὴρα Ἐθνικό, και στὴν περίστασι ἐκείνη ἐγράφηκε μία ἀπὸ τὶς Ἐθνικώτερες σελίδες τῆς Ἑπτανήσιακῆς ἱστορίας. Στὴν ἀρχὴ γίνηκε μεγάλη σιωπὴ στὴν αἴθουσα τῆς Βουλῆς και στὰ ἀκροατήρια, σιωπὴ ποὺ ἔδειχνε τὴν ἀληθινὴ ἀγανάκτηση. Πρῶτος σηκώθηκε ὁ Λομβάρδος και εἶπε· «Ἀποκρούω, ὅτι ἀναφορὰ περὶ ἀποικισμοῦ δύναται νὰ ἐγείρῃ ὑποθέσιν ἐν Κερκύρα, και ὅτι ζῶσιν ἐνταῦθα τοιαῦτα «τέρατα, ἅλλ' ἂν ὑπάρχωσι ἄφετε νὰ ἴδωμεν αὐτά.» (μ' αὐτὰ «ΜΟΙ Εἰσαγγελέας, ποὺ ἦταν παρὼν στὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, χωρὶς ψῆφο, ἀλλὰ μὲ δικαίωμα νὰ μιλῇ γιὰ

ΙΑΚΩΒΑΤΡΙΩΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗΝ

ΜΟΙ Εἰσαγγελέας, ποὺ ἦταν παρὼν στὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, χωρὶς ψῆφο, ἀλλὰ μὲ δικαίωμα νὰ μιλῇ γιὰ

κάθε ζήτημα ὡς ἀντιπρόσωπο; τῆς κυβερνήσεως.) «Βεβαιώθηκε
«ὅτι ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου οὐδεμία ψυχὴ ὑπάρχει
«μὴ ἀποτροπιάζομένη τὸν ἀποικισμόν, οὔτε εἰς ἐστὶν ὁ ἀπο-
«κρούων τοιοῦτον ἀνοσιούργημα, καὶ μὴ πρόθυμος ἰδίῳ αἵματι
«νὰ ὑπογράψῃ ὅτι μόνῃ ἐπιθυμία καὶ θέλησι; τοῦ Ἰονίου λαοῦ
«εἶναι ἢ μετὰ τῆς ἐλευθερίας Ἑλλάδος ἢ Ἐνωσις.»

«Οἱ οἱ Βουλευταὶ σηκώθηκαν τότε καὶ χειροκρότησαν τὸ
ῥήτορα καὶ φώναξαν, Ναί!, ζήτω ἡ Ἐνωσις! Στὸν ἀκράτητον
αὐτὸν ἐνθουσιασμό, ἐνθουσιασμένο; καὶ ὁ Λομβάρδος ἔκλεισε τὸ
λόγῳ του λέγοντας: «Ὡς φιλοπάτριδες καὶ γενναῖοι, ὡς γνήσια
«τέκνα τῶν ἀθανάτων ἐκείνων προγόνων, μετ' ἐνθουσιασμοῦ
«ἐπικροτεῖτε ὁμοφώνως τὴν εὐφρόσυνον πάσῃ Ἑλληνικῇ καρ-
«δίᾳ ταύτην ἐκδήλωσιν. Ἀποδείξωμεν τῷ ξένῳ ὅτι ὁ προσφιλέ-
«στερος, ὁ ἱερώτερος, ὁ γλυκύτερος τῶν Ἑπτανησίων πόθος
«εἶναι ἢ ἀνεξαρτησία καὶ ἢ ἀπὸ τῆς προστασίας ἀπαλλαγὴ.»

Ὁ θόρυβος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ δὲν ἔπαυε καὶ ἡ συνεδρίαση
διακόπηκε, ὁ πρόεδρος τότε νόμισε πῶς ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὴν
ἀναβολὴ τῆς συζητήσεως τῆς ἀναφορᾶς τοῦ ἀποικισμοῦ, γιὰ ἄλ-
λη συνεδρίαση, μὰ σηκώθηκε ὁ Κουρῆς μὲ θυμὸ καὶ ἐναντιώ-
θηκε στὴν πρότασιν τοῦ προέδρου. «Θαυμάζω, εἶπε, πῶς προ-
«τείνετε ἀναβολήν. Σεβάσθητε τοῦλάχιστον τὴν θέσιν τῶν ἐκ
«Κερκύρας βουλευτῶν. Καὶ πῶς δυνάμεθα νὰ ἀναβάλωμεν, ἀφ'
«οὗ τρεῖς βουλευταὶ ἐπισήμως διαβεβαιοῦσιν, ὅτι ἀναφορὰ στυ-
«γερά καὶ καταχθόνιος κυκλοφορεῖ ἐν τῇ ἐξοχῇ; Βουλευταί!
«πρόκειται περὶ τῶν ὅλων. Οὐδόλως ἀρκεῖ ὅτι οἱ Κερκυραῖοι
«μετὰ φρίκης ἀποκρούομεν τὸ προδοτικὸν τόλμημα. Ὁφείλου-
«σι καὶ οἱ βουλευταὶ τῶν ἀδελφῶν νήσων μετ' ἡμῶν συνηνω-
«μένοι νὰ ἀμυνθῶσι τῶν τιμαλφεστέρων τῆς κοινῆς πατρίδος δι-
«καιωμάτων». Ὁλοὶ οἱ βουλευταὶ σηκώθηκαν καὶ πάλιν φωνά-
ζοντας, Ζήτω ἡ Ἐνωσις, καὶ λέγοντας: «εἴμεθα ἑτοιμοὶ τὰ πάντα
«νὰ θυσιάσωμεν ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς Κερκύρας.»

«Ἄλλ' ἐὰν, ἐξακολούθησε ὁ Κουρῆς, ἀληθῶς τεκταινεται τι
«κατὰ τοῦ τόπου, τίς θὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς κοινῆς ἡσυχίας;
«Προσκαλῶ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπιστρέψῃ πᾶσαν ἐρευναν, καὶ
«ἐὰν κίνδυνός τις ὑφίσταται, δεῶν νὰ λάβῃ τὴν προσήκουσαν
«πρόνοιαν.»

Ὁ θόρυβος ξακολουθοῦσε, ὅταν σηκώθηκε ὁ Λάσκαρης, ἡ

ἡσυχία μορφὴ του, ἔφερε ἀμέσως τὴ γαλήνη στὴ Βουλὴ, καὶ μὲ
ῥφος ἐπικὸ, εἶπε λίγα μὰ βαρυσήμαντα λόγια. «Ἡ Κέρκυρα ἀ-
«νέκαθεν ἔσχε τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τὸ αἶσθημα,
«μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἡ ἱστορία. Τετρακοσίων ἐτῶν δουλεία,
«οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα,
«κατὰ δὲ τῶν ἐθνικῶν πόθων, πῦλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν.»

Μετὰ τὸν Λάσκαρη μίλησαν καὶ ἄλλοι βουλευταί, ὁ Δάνδολος
ἐπρότεινε νὰ ἀνακριθῶν ἀπὸ τὴ Βουλὴ ὁ ἀστυνόμος, μαζὶ μὲ
ἐκείνον ποῦ ἀνέλαβε νὰ γυρίσῃ τὴν ἀναφορὰ, ἐπίσης καὶ ὁ Μα-
ρῖνος ἐπρότεινε νὰ συστηθῇ ἐπιτροπὴ ἀνακριτικὴ, καὶ ἡ Κυβέρ-
νησις νὰ δηλώσῃ τὰ μέτρα ποῦ ἔλαβε. Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαω-
ρίτης εἶπε «ἂν ἐπιβουλὴ καταχθονία ἐνεδρεύῃ τὰ Ἐθνικὰ ἡμῶν
«δίκαια, ἀνάγκη νὰ προσφύγωμεν εἰς τὰ ἄκρα, ἀντιτασσόμενοι
«κατ' αὐτῆς δι' οἷον δῆποτε μέσων.» Ὁ Παδοβᾶς ἔκρινε «ἀξίου;
«θανάτου τοῦ; ἀλιτηρίους, τοῦ; ὑποκινοῦντας τοιοῦτον ἀνοσι-
«ούργημα,» καὶ ἀφ' οὗ ἐβεβαίωσε πῶς δὲν θὰ ξέφευγαν τὴν κατα-
δίκη, εὐχαρίστησε τοὺς βουλευτὰς γιὰ τὴ συμπάθεια ποῦ δεί-
ξανε γιὰ τὴν Κέρκυρα.

Τέλος σηκώθηκε ὁ Λομβάρδος, μὲ τὴ συγκίνησιν ζωγραφισμέ-
νη στὸ πρόσωπό του καὶ μὲ ἔξαρση πατριωτικὴ, ἐμακάρισε τὸν
ἑαυτοῦ, ποῦ ἀξιώθηκε νὰ ἰδῇ τὴν ἐπίσημην αὐτὴν ἡμέρα, ποῦ
οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑπτανήσου ἐναντιώθηκαν στὴν ὑπονόμευ-
σιν τοῦ Ἐθνισμοῦ μας, καὶ σύσσωμοι ἐκφράστηκαν γιὰ τὴν Ἐ-
θνικὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἐπαινῶντας τοὺς βουλευτὰς ἔκλεισε
τὸ λόγῳ του μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. «Ἄς τολμήσῃ πλέον νὰ εἴπῃ τις
«ὅτι θὰ δυνηθῇ ποτὲ ξένος νὰ εὗρῃ στήριγμα ἐν Ἑπτανήσῳ, ἢ
«βία, μόνῃ ἢ βία δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ συγκρατήσῃ ἡμᾶς ἐν
«τῇ παρουσίᾳ πολιτικῇ καταστάσει. Κατὰ τὴν ἱεράν ταύτην στιγ-
«μὴν, καθ' ἣν ἀπεφάνθητε παμψηφεί ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς ἀποκα-
«ταστάσεως, παύσατε παρακαλῶ πᾶσαν συζήτησιν, βεβαιώσατε
«μόνον τὸ γεγονὸς, διατάξατε νὰ ἐπικυρωθῶσι καὶ δημοσιευ-
«θῶσι παραχρῆμα τὰ πρακτικά. Οὐδεμία πλέον συζήτησις, οὐ-
«δεμία ψηφοφορία, σέβας μόνον εἰς τὴν ἱεράν τῆς Βουλῆς ἐκδή-

ΙΛΚΟΒΑΤΕΙΟΣ

Μακαριὴ ἐντύπωση ποῦ ἔλαβεν ὁ λαὸς ἀπὸ τὴ φήμῃ τῆς κυ-
βερνήσεως τῆς ἀναφορᾶς τοῦ ἀποικισμοῦ, ἦταν τέτοια, καὶ τὰ
πνεύματα εἶχαν ἐρεθισθῇ τόσο, ποῦ χωρὶς νὰ σκέπτονται τίς συ-

Ἡ προστασία τῶν νήσων, στηρίζεται εἶπε, στήν Συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1815, καί εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε θέληση, γιατί εἶναι μέρος τοῦ δημοσίου δικαίου πού κυβερνᾷ τὴν Εὐρώπη, δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατό ν' ἀλλαχθῇ ἀπὸ θέληση κατώτερη καὶ ἐπρόσθεσε, πῶς δὲν ἤλθε νὰ βγάλῃ τὴν Προστασία, ἀλλὰ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβιβασθοῦν καλύτερα τὰ συμφέροντα τῶν Ἰονίων, γι' αὐτὸ παρακλοῦσε νὰ τὸν πληροφορήσουν καὶ τὸν διαφωτίσουν γιὰ νὰ φέρῃ σὲ καλὸ ἀποτέλεσμα τὴν ἀποστολή του, πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὸν καθένα.

Πρῶτοι παρουσιάστηκαν οἱ βουλευταὶ, καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε ῥιζικὴ μεταρρύθμιση καὶ πολιτεύμα πού νὰ ἐγγυᾶται ἀληθινὴ ἐλευθερία καὶ εὐτυχία στὰ νησιά, ζητοῦσε ὁμως γιὰ νὰ τὰ καταφέρει τὴ βοήθειά τους καὶ τὴ συνεργασία τους. Σ' αὐτὰ οἱ βουλευταὶ τοῦ ἀπάντησαν πῶς δὲν εἶχαν καθόλου σκοπὸ νὰ πιστέψουν πλέον σὲ ταξίματα, καὶ μόνη θεραπεία ἐνόμιζαν τὴν Ἑνωσὴ.

Ὁ Γλάδστων τοὺς ἐπαίνεσε γιὰ τὸ θάρρος τῆς γνώμης των, μὰ ἐπρόσθεσε πῶς κάθε ιδέα γιὰ Ἑνωσὴ πρέπει νὰ λείψῃ, γιατί δὲν εἶναι δυνατό νὰ συζητηθῇ, καὶ πῶς ἡ Ἀγγλία ὑπόσχονταν μὲ ἐλικορίνεια ριζικὲς μεταρρυθμίσεις.

Τὰ ἴδια εἶπε καὶ στ' ἄλλα νησιά πού ἐπεσκέφθηκε, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὰ ἴδια ἄκουσε ὅπως καὶ στὴν Κέρκυρα, καὶ ἀπὸ κληρικοὺς, καὶ πολιτικοὺς, καὶ συμβούλους. Ὅλοι ὁμόγνωμοι τοῦ παρουσιάστηκαν, ἐχτὸς ἀπὸ μικρὲς ἐξαιρέσεις, ζητώντας τὴν Ἑνωσὴ, τοῦ πρόσφεραν μάλιστα καὶ ὑπομνήματα καὶ ἀναφορὲς μὲ χιλιάδες ὑπογραφές.

Σ' ὅλους τὰ ἴδια ἐπανελάβε, πῶς ἡ ιδέα τῆς Ἑνώσεως ἦταν ἀπραγματοποίητη καὶ πῶς ὅσοι ἐπέμεναν σ' αὐτὴν μόνον ἐμπόδια ἔφερναν στὶς μεταρρυθμίσεις, πού μόνες αὐτὲς θὰ καλυτέρευαν τὴ θέσῃ τῶν Ἰονίων.

Στὴν Ἰθάκη ἡ ὑποδοχὴ ἦταν πολὺ μεγάλη μὲ κωδωνοκρουσίες, ἀλλὰ καὶ μὲ ζητωκραυγὲς γιὰ Ἑνωσὴ.

Στὴν Κεφαλληνία, ἐκτὸς ἀπὸ τίς ζητωκραυγὲς γιὰ Ἑνωσὴ, ἀκούστηκαν καὶ φωνὲς, κάτω ἡ προστασία, αὐτὸ δυσaráστησε πολὺ τὸ φιλέλληνα. Κάποιος τοῦ πρόσφερε καὶ ἀντίτυπο τοῦ ψηφίσματος τῆς Βουλῆς τῆς 26 Νοεμβρίου 1850 χροστυπωμένο μάλιστα. Ἦταν τὸ περίφημο ἐκεῖνο ψήφισμα γιὰ τὴν Ἑνωσὴ

πού ἔφερε τὴν ὑπογραφή τῶν ἑνδεκα ἀειμνήστων ῥιζοσπαστῶν, καὶ πού ἦταν ἀφορμὴ νὰ διαλυθῇ ἡ Βουλὴ, γιὰ νὰ μὴ ψηφισθῇ, καὶ νὰ ἐξορισθοῦν οἱ ῥιζοσπάσται. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού κάηκε καὶ τὸ Βουλευτήριον, καὶ πολλοὶ θέλουν, πῶς ἡ πυρκαϊὰ ἦταν βαλτὴ, γιὰ νὰ καοῦν τὰ πρακτικὰ, λέγουν μάλιστα πῶς τὸ ἔκαψε ἕνας, ὄχι Κερκυραῖος εὐτυχῶς, Montaldo, πού γιὰ πλερωμὴ ἔλαβε ἕνα οἰκόπεδο μὲ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα γιὰ νὰ κτίσῃ σπίτι.

Στὴ Ζάκυνθο τὰ ἴδια γίνηκαν, μὲ τὴ διαφορὰ πού ἡ διαδήλωση εἶχε ἐπὶ κεφαλῇ τὴν Ἑλληνικὴ σημαία καὶ ἡ φιλαρμονικὴ ἐσήμαινε τὸν Ἑθνικὸν ὕμνον. Ἐκεῖ μίλησε μὲ τὸν Γλάδστων ὁ Λομβάρδος, σὲ ἰδιαίτερη συνέντευξη, ζητώντας τὴν Ἑνωσὴ, ἔλαβε ὁμως τὴ γνωστὴ ἀπάντησιν, πῶς εἶχε ἐντολὴ ν' ἀκούῃ παράπονα καὶ γνῶμες γιὰ μεταρρυθμίσεις, ὄχι ὁμως καὶ ἀναφορὲς γιὰ Ἑνωσὴ.

Ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο πῆγε στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, καὶ ἀπὸ κεῖ ξαναγύρισε στὴν Κέρκυρα, ἀρμοστὴς τακτικὸς πιά.

Σὰν ἀρμοστὴς προσπάθησε, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ πού εἶχε, νὰ πείσῃ τοὺς Ἑπτανησίους νὰ δεχθοῦν τὰς μεταρρυθμίσεις. Γιὰ νὰ πιτύχῃ τὸ σκοπὸ του αὐτόν, ἤλθε σὲ συνεννόησιν, μὲ τοὺς βουλευτὰς ἐκεῖνους πού εἶχαν κηρυχθῇ μεταρρυθμιστές, γιατί νόμιζαν, πού ἡ Ἑνωσὴ δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ, μία φορὰ πού ἡ Ἀγγλία ἐκήρυχνε πῶς δὲν τὴν ἤθελε, κορυφαῖοι τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἦταν ὁ Βράϊλας, ὁ Κουρῆς, ὁ Ζαμπέλης καὶ ἄλλοι.

Καὶ ἀφ' οὗ συζήτησε καλὰ τίς μεταρρυθμίσεις ὁ Γλάδστων, προσκάλεσε τὴ Βουλὴ σὲ ἑκτακτὴ σύνοδο γιὰ νὰ ἀποφασίσῃ. Μὰ ἡ ἀπάντησιν τῆς Βουλῆς ἦταν Ἑνωσὴ, καὶ τὸ ψήφισμα ἦταν γραμμένο σὲ τέτοιον τρόπον. «Ἡ Βουλὴ τῆς Ἑπτανήσου διακηρύττει, ὅτι ἡ μόνη καὶ ὁμόθυμος θέλησις τοῦ Ἰονίου Λαοῦ «εἶναι ἡ Ἑνωσις ἀπάσης τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος».

Μαζὶ μὲ τὸ ψήφισμα αὐτὸ στάλθηκε καὶ ἀναφορὰ πρὸς τὴν Βασίλισσα, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ εὐδοκήσῃ καὶ καλέσῃ τίς ἄλλες Εὐρωπαϊκὰς Ἀνάμεις νὰ συναινέσουν καὶ δεχθοῦν τὴν πρότασιν τῆς Ἰονίου Βουλῆς, γιὰ Ἑνωσὴ. Τὴν ἐνεργείαν αὐτὴ τῆς Βουλῆς, ἀκολούθησε κατανυκτικὴ δοξολογία καὶ φωταγία σ' ὅλα τὰ σπίτια τὸ ἴδιο βράδυ.

Στις 24 'Ιανουαρίου 1859 ὁ Γλάδστων ξανακάλεσε τὴ Βουλὴ καὶ συνοδευμένος ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Γερουσίας, τοὺς Γερουσιαστὲς καὶ μεγάλη ἀκολουθία, ἀνακοίνωσε τὴν ἀπάντησιν τῆς Βασίλισσας στὴν ἀναφορὰ τῆς Βουλῆς.

Γύρω στὸ Βουλευτήριον ἦταν μαζεμένος λαὸς ἀμέτρητος, καὶ τὰ θεωρεῖα γεμάτα.

Στὴν ἀρχὴ εἶπε, πῶς ἡ Βασίλισσα δὲν μπορούσε νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προστασία, ποὺ ἀνάλαβε μὲ τὴ Συνθήκῃ τῶν Παρισίων, καὶ οὔτε μπορούσε νὰ μεσιτέψῃ ἢ νὰ στείλῃ τὴν ἀναφορὰ τῆς 'Ιονίου Βουλῆς, στὶς ἄλλες Δυνάμεις, μὰ πῶς περίμενε ἀπὸ τὴ συνετὴ Βουλὴ τῆς 'Επτανήσου μὲ τὴ συνέργασίᾳ τῆς Κυβερνήσεως, νὰ ψηφισθοῦν νόμοι γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴν πρόοδο τῆς 'Επτανήσου. Καὶ ἀνάφερε πάλι τὶς συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις ποὺ ἦτανε :

'Ἡ Γερουσία νὰ μεταβληθῇ σὲ δεύτερη Βουλὴ, μέρος τῆς ὁποίας νὰ ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς ἐκλογεῖς καὶ μέρος νὰ διορίζεται ἀπὸ τὸν ἀρμοστή.

'Ἡ Βουλὴ νὰ συνέρχεται δικαιοματικὰ κάθε χρόνον καὶ νὰ ψηφίζῃ τὸν προϋπολογισμόν καὶ ἄλλους νόμους, τοὺς ὁποίους νὰ μπορῇ ἡ Γερουσία νὰ ἀκυρώσῃ.

Νὰ συστηθοῦν 'Υπουργεῖα καὶ ἀναλάβουν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀντὶ τῆς Γερουσίας.

'Ὁ ἀρμοστής θὰ διώριζε καὶ θὰ ἔπανε τοὺς 'Υπουργοὺς καὶ θὰ ἐκύρωνε τοὺς νόμους. 'Ἡ ἐξουσία τοῦ ἀρμοστή θὰ περιορίζονταν, γιατί κάθε του ἀπόφασις θὰ εἶχε τὴν εὐθύνη τοῦ 'Υπουργοῦ. "Αν ὁ ἀρμοστής παράβαινε τὸ καθήκον τοῦ ἡ Βουλῆς θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀδεια ἀπὸ τὴ Βασίλισσα νὰ τὸν ἀνακρίνῃ.

'Ἡ ὑψηλὴ ἀστυνομία θὰ καταργοῦνταν, καὶ θὰ λαμβάνονταν πρόνοια νὰ γίνουν οἰκονομίαι καὶ νὰ καταργηθοῦν φόροι.

Καθὼς ξέρουμε ἡ Βουλὴ τῆς 'Επτανήσου ἀπόρριψε τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ Γλάδστων καὶ ψήφισε τὴν πρότασιν τοῦ Λομβάρδου «Νὰ κηρυχθῶσιν ἀπαράδεκτοι αἱ ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος προτεινόμεναι μεταρρυθμίσεις», σχεδὸν μὲ παμψηφία, γιατί μόνος ὁ πρόεδρος καταψήφισε καὶ ἑννέα βουλευτὲς ἦσαν ἀπόντες, ὁ Κουρῆς, ὁ Μπίλζης, ὁ Πολυλάς, ὁ Γαλλινᾶς, ὁ Χοιδᾶς, ὁ Λάσκαρης, ὁ Δομενεγίνης, ὁ Ρώμας καὶ ὁ Πήλικας.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τελείωσε καὶ ἡ τελευταία ἀπόπειρα τῆς προστασίας γιὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς 'Ιονίους, ὁ Γλάδστων ἐπέστρεψε στὴν Ἀγγλίαν καὶ στάλθηκε ἀρμοστής ὁ 'Ερρ. Στόρς, στὶς ἡμέρας τοῦ ὁποίου καθὼς εἶναι γνωστὸ πραγματοποιήθηκε ἡ Ἑνωσις.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, σὲ γενικώτατες γραμμὰς, γιὰ τὴν ξακουσμένη ἀποστολὴν τοῦ Γλάδστων, καὶ αὐτὰ εἶναι ὅσα αὐτὸς ἐνέργησε, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν ποῦ ἔλαβε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Μ. Βρεταννίας. (1)

Μὰ σήμερον ἔχοντας στὰ χέρια μας τὰ ὑπομνήματα καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Μ. Φιλέλληνα, μπορούμε νὰ πούμε πῶς ἡ ἀποστολὴν τοῦ ἀπέτυχεν :

Μπορούμε νὰ πούμε, μὲ ὅσα ἔλεγε καὶ ἐνεργοῦσε πῶς δὲν στάθηκε ἕνα; ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς Ἑνώσεως;

Βέβαια μεγάλη δόξα, τιμὴ, καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη, πρέπει σ' ἐκείνους, ποὺ ἂν καὶ βλέπανε πῶς ὁ Γλάδστων φαινόταν τόσον ἐνάντιος στὴν Ἑνωσιν, ἐπέμειναν ὡς τὸ ὕστερον καὶ κατάφεραν καὶ τὸ Γλάδστων νὰ σχηματίσῃ τὴν ἰδέαν του καὶ νὰ ἀναφέρῃ στὴ Βασίλισσαν τὸ ἀληθινὸ φρόνημα τῆς 'Επτανήσου.

Μὰ ἴδια εὐγνωμοσύνη χρεωστοῦμε καὶ στὸ μεγάλο πολιτευτὴν, ποὺ στάλθηκε στὰ νησιά μας μὲ ὀρισμένη ἐντολή, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράσῃ τὰ δικά του συναισθήματα σ' ἕνα λαὸ ποὺ ζητοῦσε τὴν ἐλευθερίαν του, γιατί δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῇ καὶ νὰ μὴ γράψῃ τὴν ἀλήθειαν στὴ Κυβερνήσιν του, σύμφωνα μὲ τὸ θάρρος τῆς γνώμης, ποὺ τὸν διάκρινε πάντα σὲ κάθε βῆμα τῆς πολιτικῆς ζωῆς του.

'Ἡ ἐπίσημη ἀλληλογραφία του, στὸ διάστημα τῆς ἀρμοστείας του, μὲ τὴν Κυβερνήσιν του δὲν εἶναι μεγάλη, 27 ἔγγραφα καὶ 18 ἀπαντήσεις τοῦ 'Υπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν τῆς Μ. Βρεταννίας; Ed. B. Lytton. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν ἔχουμε καὶ 4 ὑπομνήματα πρὸς τὸν ὑπουργόν, ποὺ ἀνεδείχνουν τὴν πολιτικὴν διάνοιαν καὶ τὸ φιλελεύθερον χαρακτῆρα τοῦ ἀληθινὰ μεγάλου πολιτικοῦ.

Στὸ πρῶτον ὑπόμνημα ποὺ ἔχει ἡμερομηνία 28 Δεκεμβρίου

Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΒΕΛΑΙΟΘΗΚΗΣ
ΜΟΥΣΕΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ

(1) Πρῶτον. ἱστορία τῶν 'Ιονίων Νήσων. Τομ. 5ος Α. Μ. Ἰδρωμένον. Ὁ Ἀγών ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῶν Ἑπτανήσων.

1858, ἀρχίζοντας ἀπὸ τῆ δημοσίευσιν τοῦ Dely-News τοῦ ὑπομνήματος τοῦ ἀρμοστοῦ Γιὰγκ, τῆς 10 Ἰουνίου 1857, καὶ τὴν ἐξέγερσιν ποὺ προκαλεσε στὰ νησιά, χαρακτηρίζει τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑπτανήσου σὰν μία ἀσθένεια χρόνια, ποὺ διὰ μιᾶς ἔλαβε προσβολὴ πυρετοῦ, καὶ ποὺ δὲν ὑπάρχει θεραπεία. Ἐπειτα μελετᾷ κατὰ βάθος τὸ πολιτικὸν σύστημα τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ ποὺ ἔλαβε ἡ Μ. Βρεταννία στὴν προστασία της, καὶ ζητεῖ νὰ εὕρῃ ὅλες τὶς ἀφορμὰς ποὺ ἔφεραν τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς προστασίας ἀπὸ τοὺς ριζοσπάστες. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1817, γράφει, ἔγεινε σὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ μᾶς παρουσίασε μία τάξιν Ἰονίων μὲ ἀξιώματα, μία ὀλιγαρχία ἐκλεξιμῶν καὶ ἐκλογέων, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ δοθῇ ἀπόλυτη δύναμη στὸν Λόρδον ἀρμοστή.

Ἄν καὶ κατηγορεῖ τὸ σύστημα αὐτὸ ποὺ ἐπεβλήθη στὴν Ἑπτανήσον χωρὶς νὰ ῥωτηθῇ ὁ λαὸς, ἀναγνωρίζει, πῶς λίγοι λαοὶ τὸν καιρὸν ἐκείνον εἶχαν πολίτευμα τόσο φιλελεύθερο. Καὶ κρίνει πῶς τὰ καλὰ τῆς προστασίας ἦταν πολλὰ γιὰ τοὺς Ἑπτανησίους, περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ κατακρίνῃ καὶ νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ κακά, καὶ ποὺ προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τὰ λάθη τῶν Ἀγγλῶν ὑπαλλήλων, ποὺ ἤθελαν νὰ δείχνουν ζῆλον μεγαλύτερον στὴν Κυβέρνησίν τους, νομίζοντας πῶς μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐξυπηρετοῦσαν καλύτερα τὰ συμφέροντα τῆς προστασίας.

Σιγὰ σιγὰ ἐξετάζει, ὅλα τὰ πολιτικὰ γεγονότα ἀπὸ τὸ 1817 καὶ ἔπειτα, καὶ ἐπιμένει σ' ἐκεῖνα ποὺ εὗρισκαν ἀντίδρασιν ἀπὸ μέρος τῶν Ἰονίων, καὶ τοὺς παρουσίαζαν σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν προστασία.

Περισσότερον ἐπιμένει στὰ γεγονότα τῆς Κεφαλληνίας τοῦ 1848 καὶ 1849, ὅταν ὅλη ἡ Εὐρώπη συνταράχθηκε μὲ ἐπαναστάσεις καὶ ταραχὰς, ποὺ εἶχαν καὶ ἐδῶ τὸν ἀντίκτυπό τους, καὶ ἔγειναν ἀφορμὴ νὰ γείνουν σοβαρὰς μεταρρυθμίσεις στὸν συνταγματικὸ χάρτη τῆς Ἑπτανήσου. Τὰ συμβάντα αὐτὰ ὁ Γλάδστον χαρακτηρίζει, ὡς στάσεις κατὰ τοῦ καθεστώτος, ἀγροτικῆς φύσεως, ποὺ στὴν Κεφαλληνία ἔλαβαν σοβαρὸν χαρακτῆρα, καὶ πῶς δὲν ἦταν ἡ πραγματικὴ αἰτία τὰ πολιτικά, ποὺ πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ δώκουν μία τέτοια μορφή. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσωμε πῶς στὴν Κεφαλληνία τὸ ἔθνικὸ συναίσθημα ἦταν πάντα πολὺ ἀνεπτυγμένο, καὶ οἱ ταραχὰς τοῦ 1848 καὶ 1849 εἶχαν αἰτία τὰ

πολιτικά καὶ ἀφορμὴ δόθηκε μὲ τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα. Ἡ τάξιν, ἐξακολουθεῖ ὁ Γλάδστον, ἀποκατεστάθηκε μὲ τὸ κρέμασμα 21 καὶ ἄλλων ποὺ ἔλαβαν αὐστηρὰς τιμωρίας, δυστυχῶς τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ποὺ ἄφηκαν ἄσβυστο μῖσος στὸν τόπον ἐκείνον κατὰ τῆς προστασίας.

Μετὰ τὴν μακρυνὴν αὐτὴν ἐξιστόρησιν, βάζει ἐρωτήσεις γιὰ θεραπεία τῆς καταστάσεως, ὅλα ὅμως τὰ βρίσκει ὄχι ἀρκετὰ, γιὰτὶ ἡ δυσκολία τῆς διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου, γράφει, προέρχεται κυρίως ἀπὸ τὴν ἔθνικότητα τοῦ λαοῦ τῶν νήσων, ποὺ μὲ ὅλες τὶς μεταρρυθμίσεις ποὺ τοῦ προτείνω προτιμᾷ τὴν Ἑνωσὴν του μὲ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ εἶναι γνωστὸ πόσες φορὲς ὡς τώρα ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸν πόθον αὐτὸν τοῦ Ἰονίου λαοῦ, καὶ πόσες φορὲς γιὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴ διαλύθηκε, ἢ ἀναβλήθηκε γιὰ νὰ ἐμποδισθῇ νὰ ψηφίσῃ Ἑνωσιν.

Ἐπειτα ἀναλύει μὲ λεπτομέρεια ὅλο τὸ μεταρρυθμιστικὸν σύστημα ποὺ πρότεινε, καὶ ποὺ εἶναι πολὺ γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, καὶ ἔρχεται στὸ ζήτημα τῆς περιφέρειας ἀναφορᾶς τοῦ Ἀποικισμοῦ τῆς Κερκύρας, ποὺ ἦταν τότε τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας καὶ μία ἀπὸ τὶς αἰτίες τῆς ἀποστολῆς του. Στὸν τελευταῖον αὐτὸν καιρὸ, ἐξακολουθεῖ, παρατηροῦμε μεγάλη ἐξέγερσιν γιὰ τὴν ἐπιθυμίαν ποὺ ἔχει ὁ λαὸς γιὰ τὴν Ἑνωσιν. Ἡ τελευταία αὐτὴ διέγερσιν ἔλαβεν ἀφορμὴ ἀπὸ ἓνα ἀμαρτωλὸν δημοσίευμα, ποὺ παρουσίαζε τὸν ἀρμοστήν νὰ προτείνῃ, νὰ δοθοῦν πέντε ἀπὸ τὰ Ἑπτανήσα στὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν ἓνα τέτοιο ἤθελε συμβῇ σὲ λαὸ πολὺ λιγώτερον ἐξυπνο τοῦ Ἰονίου λαοῦ καὶ μὲ δέκα φορὲς λιγώτερον πολιτικὴν πείραν, δηλαδὴ λίγον καιρὸ πρὶν σταλθῶ ἕκτακτος ἀρμοστής, ὁ ἀρμοστής νὰ προτείνῃ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν πόθων τῶν Ἑπτανησίων στὰ πέντε ἑβδομα τοῦ ὅλου, καὶ τὸ ἡμιεπίσημον ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως νὰ υἱοθετήσῃ τὸ σχέδιον αὐτὸ, θὰ πίστευε πῶς στάλθηκε νὰ κάμω τὴν Ἑνωσιν. **Καὶ τὸ σχέδιον αὐτὸ εἶναι γνωστὸ πόσο δυσαρρέστηον τὴν Κυβέρνησιν τῆς Βασιλίσσης.** Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, τί μπορούσε νὰ περιμένῃ ἡ Κυβέρνησις τῆς Μ. Βρεταννίας παρὰ ψήφισμα γιὰ Ἑνωσιν καὶ ἀναφορὰς καὶ ὑπομνήματα πρὸς τὴν Βασιλίσσαν, μὲ μορφὴ πολλὰς φορὲς ὀλιγομίμητον οὕτε κανονικὴ, πάντα ὅμως μὲ ἐπιμονὴν γιὰ τὴν Ἑνωσιν.

Μ' ὅλα ταῦτα, ἂν καὶ γνωρίζω τὴν διάθεσιν τῆς Βασιλίσσης,

δὲν μπορῶ νὰ κρύψω πῶς ἡπολιτικὴ τῆς τρομοκρατίας ἐναντίον ἐκείνων πού ζητοῦν Ἑνωσὴ μὲ τὴν Ἑλλάδα εἶναι πολιτικὴ ἀμαρτωλὴ, εἴτε ἂν ἐνεργεῖται ἀπὸ τὴν ἐξουσία, εἴτε ἀπὸ ἄτομα χωρὶς νάχουν τέτοια ἐντολή. Ἐννοεῖται πὺ αὐτὰ λέγονται γιὰ μίαν εὐχὴ, πὺ ἐκφράζεται σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους καὶ μὲ εὐλάβεια χωρὶς θόρυβο καὶ ὀχλαγωγίες, γιὰτὶ ὁ Συνταγματικὸς χάρις δίδει αὐτὸ τὸ δικαίωμα στοὺς Ἰονίους νὰ ἐκφράζουν τὸν πόθο τους μὲ ταπεινὴ αἴτηση στὴ Βασίλισσα. Τὸ ἐναντίο τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ, πὺ τόσο ἐκτιμοῦν στὴν Ἀγγλία, δὲν θάταν σύμφωνο μὲ τὴ μέθοδο πὺ κυβερνᾷ ἡ Βασίλισσα. Καὶ ἐξακολουθεῖ πάρα κάτω.

Ἡ τύχη τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, χωρὶς νὰ ῥωτηθοῦν οἱ κάτοικοι, χωρὶς νὰ δώκουν τὴ συγκατάθεσή τους, μὲ διευθέτηση ὅχι ὁμαλὴ καὶ σὲ περιστάσεις ἐξαιρετικές. Στους νόμους πὺ συστήθηκαν ἀπάνου στὴν ἀρχὴν αὐτὴ, μποροῦμε νὰ ἀπαιτήσουμε ὑποταγὴ ἀπὸ μέρος τῶν Ἰονίων, στὴν ὑποταγὴ ὅμως σταματοῦν οἱ ὑποχρεώσεις των. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ συναινέσουν μὲ σιωπὴ στὴ συνθήκη τοῦ 1815, καὶ στὴ Βρεταννικὴ προστασία, ὅσον καὶ ἂν θεωρηθῇ σοφὴ ἢ ἀπόφαση αὐτὴ, ἔχοντας πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν πολὺ περίεργη κατάσταση πὺ βρίσκονταν τότε τὰ νησιά αὐτά. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπόφαση αὐτὴ, εἶναι φανερό, πῶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τελειωτικὴ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ μὲ αὐστηρότητα γνώμη ἀντίθετη ἀπὸ μέρος τῶν Ἰονίων πολιτῶν, πὺ μὲ τιμὴ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ λέγουν τὴ γνώμη τους, πὺ μονάχα αὐτὴν ἔχουν, καὶ τίποτε ἄλλο πὺ νὰ μποροῦν νὰ προσφέρουν στὴν πραγματοποίησιν τῶν πόθων τῆς πατρίδος των, πὺ αὐτοὶ θεωροῦν τὸ πλέον ζωτικὸ ἀπ' ὅλα τους τὰ ζητήματα. Ἐὰν μποροῦσε κανεὶς νὰ βεβαιώσῃ, πῶς ἐκφράζοντας οἱ Ἑπτανήσιοι τὸ αἶσθημά τους αὐτὸ, κρύβονταν κίνδυνος, θὰ ἦταν πολὺ εὐκόλο νὰ τοὺς κάμουμε νὰ σιωπήσουν, ἐγὼ ὅμως δὲν μπορῶ νὰ βεβαιώσω πῶς ὑπάρχει τέτοιος κίνδυνος, θὰ ἦταν πολὺ ὑπερβολικὸ. Καὶ ἀφ' οὗ στὰ ἄτομα καὶ στὸν τύπο ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφράζονται γιὰ Ἑνωσὴ, μοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἐννοήσω πῶς θὰ ἐμποδισθῇ ἡ Βουλὴ νὰ κάμῃ τὸ ἴδιο, ἄκόμα καὶ ἂν τὴν ἀγαβάλλουμε ἢ τὴν διαλύουμε, μάλιστα νομίζω, πῶς στὴν περιστάσιν αὐτὴ θὰ τὴν ἀναγκάσαμε νὰ ἐκφράζεται συχνὰ γιὰ Ἑνωσὴ,

πρᾶγμα πὺ δὲν εἶναι καθόλου ὠραῖο γιὰ μᾶς, καὶ οὔτε μᾶς συμφέρει. Οἱ περισσότεροι τῶν βουλευτῶν φανέρωσαν τὸ αἶσθημά τους, καὶ δήλωσαν τὸ φρόνημά τους, ὅχι ὡς ἄτομα, μὰ ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ ζητήσουν τὴν ἐπέμβαση τῆς Εὐρώπης καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν τὴ συναίνεση τῆς προστασίας. Καὶ ἔρχεται στὸν ἐπίλογο.

Τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ὑποβάλλω, ἀφ' οὗ γνώρισα κατὰ βάθος τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις τῶν βουλευτῶν καὶ ὅλων ἐκείνων πὺ ἔχουν ἐπιρροὴ στὸν τόπον τους. Ὅσο γιὰ τὴν ἐπιθυμίαν πὺ ἔχουν τὰ νησιά νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα μᾶς παρουσιάζονται μερικὰ στοιχεῖα, πὺ δὲν δέχονται συζήτησιν. Καὶ πρῶτα τὸ ἀφηρημένο, ἂν θέλετε, αἶσθημα τοῦ Ἑθνισμοῦ, μὰ πὺ τῶχουν πολὺ βαθειὰ ριζωμένο. Καὶ εἶναι γενικὸ τὸ αἶσθημα αὐτὸ σ' ὅλους τοὺς Ἰονίους, νομίζω μάλιστα πῶς δὲν εἶναι κανεὶς στὰ νησιά, ἢ πολὺ δύσκολο νὰ εὑρεθοῦν μερικοὶ, πὺ νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα, ἀνατροφὴ καὶ κοινωνικὴ θέση, πὺ νὰ μὴν ὁμολογεῖ πῶς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του Ἑλληνα, καὶ νὰ μὴ περιμένῃ μὲ πόθο τὴν ἡμέραν ἐκείνη, πὺ τίποτα δὲν θὰ τὸν χωρίζῃ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῆς φυλῆς του.

Καὶ ἀφ' οὗ κατακρίνῃ μερικοὺς, πὺ ἀπὸ ἰδιοτέλεια ἐκμεταλλεύονται τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα τῶν Ἰονίων, ἐξακολουθεῖ: Οἱ δεσμοὶ πὺ συνδέουν τὰς νήσους αἰσθηματικὰ μὲ τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, ἢ καλύτερα μὲ τὴν Ἑλληνικὴ φυλὴ, εἶναι πέντε καὶ πολὺ ἰσχυροὶ αἷμα, θρησκεία, γλῶσσα, στενὲς σχέσεις καὶ γειτονία. Καὶ πὺ ἄλλοῦ, θὰ ἦτο δυνατό νὰ ζητήσουμε τοὺς δεσμοὺς πὺ συνδέουν τοὺς Παξοὺς μὲ τὴ Ζάκυνθο ἢ τὰ Κύθηρα μὲ τὴν Κέρκυρα, καὶ ποια αἰτία συνδέει τὰ ἐπτὰ ἐκεῖνα σημεῖα τῆς Μεσογείου, πὺ βρίσκονται σὲ ἀπόσταση ὅχι ἀνάλογη τῆς μεγαλότητος των σὲ τρόπο πὺ νὰ μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν μίαν Πολιτείαν καὶ νάχουν ἓνα κοινὸ ὄνομα, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνότητος; Μία καὶ μόνη εἶναι ἡ ἀπάντησις: Εἶναι τὸ Ἑλληνικώτατο αἶσθημά των. Εἶναι Ἰόνιοι ἐπειδὴ εἶναι Ἕλληνες. Ὁ δεσμὸς τοῦ Κράτους ὑπάρχει μόνον καὶ μόνον ἐξ αἰτίας τῶν ἄλλων δεσμῶν. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ ἐπίλογος συσταίνοντας μεταρρυθμίσεις ὅσο τὸ δυνατόν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, γιὰτὶ βρίσκει μεγάλη δυσκολία γιὰ τὴν Ἑνωσὴ, σὲ πολλὰ ζητήματα, ὅπως τὸ οἰκονομικόν. Στὴν Ἑλλάδα κυριαρχοῦν οἱ ἄμεσοι φόροι, ἐν ὧς στὰ νησιά εἶναι τελείως ἄ-

γνωστοί, καὶ εἶναι τῆς γνώμης, πῶς οἱ προσπάθειες τόσο τοῦ νέου Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὅσο καὶ τοῦ μικροῦ καὶ σκορπισμένου νησιωτικοῦ γιὰ νὰ ἀφομοιωθοῦν, θὰ ἀποτύχαιναν, γιατί κανένα ἀπὸ τὰ δύο εἶναι κατάλληλο. Μία τέτοια ἐνέργεια θὰ εἶχεν ἀνάγκη μεγάλης προσπάθειας ἀπὸ κοινωνίες πολὺ ἰσχυρὲς καὶ καλὰ ὀργανωμένες. Σὲ δύο λόγια, ἐὰν ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀγγλία συναινέσουν στὴν Ἑνωσὴ τῆς Ἑπτανήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ περιμένῃ κανεὶς, πῶς ὄχι ἄργά, τὰ κόμματα ποὺ μὲ τόση ἐπιμονὴ ἐζήτησαν τὴν Ἑνωσὴ, θὰ εὗρισκαν πολλὰς ἀφορμὰς, καὶ θὰ ἔλεγαν πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ.

Τὶς σκέψεις αὐτὲς, ἐξακολουθεῖ, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν, ὑποβάλλω εἰς τὸ Βρεταννικὸ Συμβούλιον, ποὺ μπορεῖ νὰ κρίνῃ τὸ ζήτημα, συνδιάζοντάς το μὲ ἄλλα σπουδαιότερα συμφέροντα, καὶ ἔχω τὴν πεποίθησιν, πῶς οἱ Ἴόνιοι, ἐξ αἰτίας τῆς κοινωνικῆς τῶν ἀναπτύξεως καὶ ἐξυπνάδας τῶν, ἂν καὶ ἴσως δὲν εἶναι ἀρκετὰ τολμηροὶ καὶ ἰσχυροὺ χαρακτήρες γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀντισταθοῦν στὸ γενικὸν ἐνθουσιασμὸν, ὅταν μάλιστα ἔχει σύμμαχον τὴν καρδίαν τους, γνωρίζουν καλὰ πῶς ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ σοβαροὶ λόγοι, ποὺ ἔχουν στενὴν σχέσιν μὲ τὴν τωρινὴν κατ'ἵστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ποὺ θὰ ἔκανεν τὴν πραγματοποιήσασιν τῆς Ἑνώσεως, ἀπὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας; πράξῃ ἐγκληματικῆς τρέλλας.

Σὲ ποιά θέσιν ἤθελε βρεθῇ ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, μὲ τὴν Ἑνωσὴ τῆς Ἑπτανήσου ποὺ θὰ ἐγίνονταν μὲ τὴν θέλησιν τῆς Ἀγγλίας; καὶ τὴ συναινέσιν τῆς Εὐρώπης; Ποιά ὑποταγὴ θὰ εἶχαν πλεον οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Κρητικοὶ, οἱ Μακεδόνες, οἱ Νησιῶτες τοῦ Αἰγαίου, ὅταν ἤθελαν ἰδῇ πῶς οἱ Ἑπτανήσιοι μπόρεσαν, γιατί εἶναι Ἕλληνες νὰ ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μ. Βρεταννίας;

Καὶ τελειώνει τὸ πρῶτον τοῦ αὐτοῦ ὑπόμνημα, πῶς ἡ καλύτερη λύσις γιὰ τὴ στιγμὴ εἶναι οἱ μεταρρυθμίσεις ἀφ' οὗ ἡ Ἑνωσὴ δὲν εἶναι δυνατὴ.

Στὸ δεύτερον ὑπόμνημα μὲ ἡμερομηνίαν Ἰανουάριος 1859, ὁ Γλάδστον ἐξετάζει μὲ λεπτομέρεια ὅλα τὰ ζητήματα ποὺ ἔφεραν ἀντίδρασιν ἀπὸ τὸ 1817, καὶ καθορίζει μὲ λεπτομέρεια ὅλο τὸ μεταρρυθμιστικὸν τοῦ συστήματος, τροποποιημένον, καὶ πῶς φιλελεύθερον, σύμφωνα μὲ τὴν πεῖραν ποὺ ἀπόκτησε μένοντας στὰ

νησιὰ, εἶναι καὶ τοῦτο μὲ τὴν ἴδιαν βαθεὶὰ κρίσιν γραμμένον, καὶ δείχνει πόσο ἐγνώρισε κατὰ βάθος τὸ χαρακτῆρα τῶν Ἰονίων.

Τὸ τρίτον ὑπόμνημα στάλθηκε στίς 16 Φεβρουαρίου 1859, σ' αὐτὸ γράφει συσταίνοντα; ἔργα κοινῆς ὠφελείας, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ πλέον τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Συντάγματος, ἐξετάζει δηλαδὴ διάφορα ζητήματα ποὺ θὰ ὠφελοῦσαν πολὺ τοὺς Ἴονίους, θὰ τοὺς ὑπεράσπιζαν, καὶ θὰ τοὺς συμφιλῶναν μὲ τὴν προστασίαν. Τὸ ζήτημα τοῦ τύπου ἔρχεται πρῶτον, καταφέρεται ἐναντίον τῶν βουλευτῶν ποὺ διευθύνουν ἐφημερίδες καὶ ποὺ ἔχουν ὀρκισθῇ σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα «νὰ σέβονται καὶ νὰ διατηροῦν τὰ συνταγματικὰ δικαιώματα τοῦ Προστάτου Βασιλέως». Οἱ κύριοι αὐτοὶ, γράφει, νομίζουν πῶς δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τὸν ὄγκον τους, νὰ ὑποκινοῦν τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑνώσεως. Καὶ ἀφ' οὗ ἀναφέρει πολλὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ τύπου, τὸν χαρακτηρίζει διπλωματικὸ ὄργανον τῆς Ἑπτανήσου, γιὰ τὴν ἔλλειψιν διπλωματικῆς ἀντιπροσωπείας, καὶ ἐξετάζει τὸν τρόπον ποὺ πρέπει νὰ δικάζονται τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου. Ἡ ἀρμοστέα τὸν ἀπασχολεῖ πολὺ, τὸν ἀρμοστὴ τὸν θέλει ἀνεξάρτητον, ἀνεπηρέαστον, καὶ δίκαιον, καὶ δείχνει τὸν τρόπον ποὺ ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κυβερνᾷ ἓνα λαὸν, ὅπως τὸν Ἴόνιον. Ἐπειτα γράφει πολλὰ γιὰ τὴ στρατιωτικὴ συνεισφορὰ τῆς Ἑπτανήσου ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔξοδον τοῦ μικροῦ Κράτους, 25,000 στερλίνες, τὸ βρῖσκει βαρὺν μὰ δὲν τολμᾷ νὰ προτείνῃ νὰ χαρισθῇ. Γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ ὅμως τοὺς Ἴονίους ποὺ πληρώνουν, προτείνει νὰ μὴν ἀποκλείωνται ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, καὶ φέρνει πολλὰ ἐπιχειρήματα, γιὰ νὰ ἀποδείξῃ πόσο θὰ ὠφελοῦσε τίς σχέσεις τῶν Ἰονίων καὶ τῆς προστασίας, ὅχι μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνώτερον τάξιν τῶν νήσων ποὺ εἶναι πολυάριθμη, καὶ οἱ δημόσιες θέσεις δὲν εἶναι ἀρκετὲς γιὰ ὅλους τοὺς νέους ποὺ ζητοῦν ὑπαλληλικὸν στάδιον, παρὰ μόνον γιὰ κείνους ποὺ ξέρουν νὰ κολακεύουν.

Στὸ ζήτημα τῆς ἐκπαιδεύσεως γράφει, πῶς ἐξ αἰτίας τοῦ ξεπεσμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κερκύρας, οἱ νέοι τῆς Ἑπτανήσου σπουδάζουν στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἢ καὶ εἰς ἄλλα Πανεπιστήμια τῆς Ἱταλίας, Γαλλίας, καὶ Γερμανίας, κανεὶς ὅμως κατὰ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Βρεταννικῶν νήσων, ὅπου θὰ μπόρουσαν νὰ ἀκούουν ἀνώτερες σπουδές, καὶ ὅμως μόνον μὲ τὴν Μ. Βρεταννίαν συνδέονται πολιτικῶς. Δεσμοὺς φυλῆς, γλώσσης καὶ

θησκειας με καμμία ἄλλη χώρα δὲν ἔχουν, παρὰ μόνον με τὴν Ἑλλάδα. Σύμφωνα με τὴ γνώμη του λοιπὸν, γράφει πῶς θὰ ἦταν δίκαιο νὰ βρεθοῦν τρόποι, γιὰ νὰ σταλοῦν νέοι στὴν Ἀγγλία, οἱ νέοι αὐτοὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σταδιοδρομία ποὺ θὰ ἔκαναν, θὰ εἶχαν καὶ ἓνα πνευματικὸ δεσμὸ με τὸ Κράτος τῆς Προστασίας. Πολὺ τὸν ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῶν ὑψηλοτέρων κατη-
κόντων τῶν νέων ποὺ θὰ σπούδαζαν στὴν Ἀγγλία, γιὰ τὴν ἐλ-
λειψη ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν στὰ πανεπιστημιακὰ κέντρα, ἡ δυ-
σκολία αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ ὑπερνικηθῇ, ἀφ' οὗ στὸ Λονδίνον
ὑπάρχει ἐκκλησία ποὺ τακτικὰ λειτουργεῖ, καὶ συχνάζεται ἀπὸ
τοὺς πολλοὺς Ἑλληνες, ποὺ εἶναι ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι. Μόνη
πραγματικὴ δυσκολία βρίσκει, τὴν ἐλλειψὴ τῆς διδασκαλίας τῆς
Νεοελληνικῆς γλώσσας. Καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι, γράφει,
ποὺ ἀναγκάζουν νὰ καθιερωθῇ, ὅπως τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ θὰ εἶ-
χε γιὰ κείνους ποὺ μελετοῦν τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ, ἐξ αἰτίας τῆς
σχέσεως ποὺ ἔχει με τὴ νέα, ὁ μεγάλος ἀριθμὸς Ἑλλήνων ἐγκα-
ταστημένων στὴν Ἀγγλία, τὰ μεγάλα συμφέροντα στὴν Ἀνα-
τολή, οἱ πολλὲς σχέσεις με τὴν Ἑλλάδα, καὶ τέλος ἡ προστασία
τῶν Ἰονίων νήσων, ποὺ ἔχουν ἐπίσημη γλῶσσα τὴ νέα Ἑλληνι-
κὴ. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ ζήτημα, προσθέτει, οἱ Ἀγγλοὶ ὑπάλλη-
λοι μόνον με τὴ γλῶσσα αὐτὴ μπορούν νὰ συνεννοηθοῦν, ἀφ' οὗ
εἶναι ἐπίσημη γλῶσσα, ἡ Ἰταλικὴ περιορίζεται μόνον σὲ μικρὸ
κύκλο καὶ ἡ πείρα μᾶς ἀπόδειξε, πῶς εἶναι μικρὸς, καὶ δὲν ἔχει
πολλὲς συμπάθειες. Ὅσο γιὰ τὴ σοβαρὴ καλλιέργεια τῆς ἀρ-
χαίας Ἑλληνικῆς, ποὺ γίνεται στὴν Ἀγγλία, θὰ νόμιζε κανεὶς
πῶς θὰ διευκόλυνε τὴ μελέτη τῆς νέας, τὸ ἐναντίο συμβαίνει,
μάλιστα τὴν ἐμποδίζει, γιὰτὶ ἂν ἡ γραμματικὴ τῆς νέας εἶναι
πολὺ εὐκόλη, γιὰ ὅσους γνωρίζουν τὴν ἀρχαία, ἡ προφορὰ, ὁ το-
νισμὸς καὶ ἡ προσωδία διαφέρουν τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ
μέθοδο τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας, ποὺ θὰ ἦταν πολὺ δύσκο-
λο νὰ τὴν διδαχθῇ κανεὶς σὲ ἡλικία πρᾶσμένη. Τὸ ζήτημα τοῦ-
το, τῆς σπουδῆς τῆς νέας Ἑλληνικῆς στὴν Ἀγγλία, τὸ θεωρεῖ
πολὺ σπουδαῖο καὶ τὸ σχετίζει με τὴς εὐκολίας ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ
γίνον, γιὰ νὰ σπουδάζουν Ἰόνιοι στὴν Ἀγγλία.

Τὸ ὑπόμνημα ἐξακολουθεῖ νὰ πραγματεύεται με λεπτομέρεια
ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως καὶ πρὸ πάντων ζητεῖ τὴ

καλύτερευσί τῆς θέσεως τῶν ὑπαλλήλων, καὶ πῶς νὰ διορίζαν-
ται οἱ καλύτεροι.

Τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ἀπὸ 16 Φεβρουαρίου 1859 ὁ Γιάδστον τὸ
εἶχε γιὰ τελευταῖο, φαίνεται ὅμως νὰ τοῦ ζητήθηκε συμπληρω-
ματικὸ γιὰ τὰ σκληρὰ συμβάντα τῆς Κεφαλληνίας τοῦ 1849, σ'
ἓνα τέταρτο λοιπὸν ὑπόμνημα, κάνει ἐκτεταμένη ἐξιστόρηση τῶν
θλιβερῶν σκηνῶν τῆς ἐποχῆς. Σ' αὐτὸ με δριμύτητα κατηγορεῖ
τὰ μέτρα ποὺ ἔλαβε ὁ τότε ἀρμοστής **Τουάροδος** γιὰ νὰ καταστεί-
τῃ τὴ στάση, καθὼς καὶ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου σ'
ὅλη τὴν Κεφαλληνία, χωρὶς ἀνάγκη. Τὴν κήρυξη τοῦ στρατιω-
τικοῦ νόμου τὴν κατηγορεῖ ἀκόμα, γιὰτὶ ἐπρόκειτο γιὰ ζήτημα
τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ γιὰτὶ ἔπαυσαν νὰ λειτουργοῦν οἱ νό-
μοι σύμφωνα με τὸ Σύνταγμα. Ἐδικάσθησαν, γράφει, ἄνθρω-
ποι ἴσως ἀθῶοι, καὶ φέρνει διάφορα παραδείγματα, ἀπὸ στρα-
τιωτικῶν ποὺ δὲν γνώριζαν τὴ γλῶσσα τῶν κατηγορουμένων,
καὶ αὐτὸ ἦταν ἀφορμὴ νὰ ἀναπτυχθῇ ἄσβυστη ἐχθρότης μεταξὺ
τῆς προστασίας καὶ τῆς Κεφαλληνίας χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τέτοια ἀ-
νάγκη, γιὰτὶ τὰ ἐγκλήματα ἔγειναν μεταξὺ τῶν. Με πολλὰ καὶ
πειστικὰ ἐπιχειρήματα, ἐξακολουθεῖ νὰ καταφέρεται ἐναντίον
τῆς σκληρότητος ποὺ ἔδειξε ὁ ἀρμοστής, καὶ με τὰ ἄρθρα τοῦ
ποινικοῦ νόμου ἀποδείχνει, πῶς ἓνας ἢ δύο μόνον ἄξιζαν τὴν
ποινὴ τοῦ θανάτου, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ Κακουργοδικεῖο, ποτὲ ἀπὸ
στρατοδικεῖο. Τὴ δικαιολογία τοῦ ἀρμοστοῦ ποὺ με ἐννεακό-
σιους μόνον στρατιῶτες ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ ἑξήντα χιλιάδες Κε-
φαλλῆνες ὥπλισμένους, δὲν παραδέχεται, λέγοντας πῶς ἡ Μ.
Βρεταννία εἶχε στὴ διάθεσή της χιλιάδες στρατοῦ στὴ Μεσό-
γειο, καὶ ἔφθανε μόνον νὰ ζητήσῃ ἐνίσχυση στὴ Μάλτα. Με
πολλὴ τέχνη ἐξετάζει τὴν ἐνοχὴ καθενὸς ἀπὸ τοὺς θανατωθέντας
καὶ καταδικασθέντας σὲ ἄλλες τιμωρίες. Στὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ
πάλιν ἐπιτίθεται με δριμύτητα κατὰ τοῦ ἀρμοστοῦ, γιὰτὶ στὴ
Βουλὴ εἶπε ψέμματα καὶ τὴν ὅλην διαγωγὴν του κρίνει με τὰ βα-
ρυσήμαντα αὐτὰ λόγια. Ἡ λογοδοσία τοῦ λόρδου ἀρμοστοῦ τῶν
ἡμερῶν ἐκείνων, δὲν μπορεῖ πιά νὰ συζητηθῇ, ἀναγκάζομαι ὁ-
μως νὰ ἀμφιβάλλω, ἂν τὸ λογικὸν τοῦ εἶχε τὴν ἡρεμία ποὺ χρειά-
ζονταν σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη περίστασι, ἀναγνωρίζω τὴν ἱκανό-
τητά του καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα του, δὲν μπορῶ
ὅμως νὰ παραλείψω, πῶς οἱ μαστιγώσεις ἦταν μεγάλο καὶ σοβα-

ρό σφάλμα, γιατί ὁ λαὸς αὐτὸς ὅλα εἶναι δυνατόν νὰ ἀνεχθῇ, ὅχι ὅμως τὴν ἀτίμωση, εἶναι πολὺ φιλότιμος. Ἡ ποινὴ τῆς μαστιγώσεως εἶναι ἄγνωστη στοὺς νόμους των, καὶ ὅπως ἐφαρμόσθηκε, μὲ θανατηφόρα ἀποτελέσματα, θεωρεῖται βάρβαρη καὶ ταπεινωτικὴ.

Ἐχοντας στὰ χέρια του τὴν ἀλληλογραφία τοῦ ἀρμοστοῦ μὲ τὸν ὑπουργὸ τῶν ἀποικιῶν τῆς Μ. Βρεταννίας, βρίσκει ἐνήμερος τῆς ὑποθέσεως καὶ δικαιολογεῖ τὸν ὑπουργὸ, ποὺ δὲν ἔλαβε δραστήρια μέτρα ἐναντίον τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀρμοστοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βασίλισσας, ἦταν τόσο ἀπληροχρησμένος μὲ τὶς δουλειὰς τοῦ Κράτους! θὰ χρειάζονταν ὅμως μεγαλύτερη προσοχή, ἐὰν ἤθελαν παρουσιασθῇ ζητήματα παρόμοια εἰς τὸ μέλλον. Τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς Γερουσίας τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ ἐπιχωρίου συμβουλίου τῆς Κεφλληνίας, γιὰ τὰ μέτρα ποὺ ἔλαβεν ὁ ἀρμοστής, τὴ μεταχειρίζεται γιὰ νὰ ἀποδείξῃ πόσο διεφθαρμένο ἦταν τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἐκλογῆς ἢ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἀρχόντων. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἔκαμε ἀνάγκη τὴ ριζικὴ μεταρρύθμιση τῆς πολιτικῆς αὐτῆς διαφθορᾶς.

Στὶς ὀλίγες αὐτὲς περικοπές, ποὺ πήραμε ἀπὸ τὰ ὑπομνήματα τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ, καμμία κρίση δὲν χρειάζεται, ὁ καθένας τὴν σχηματίζει μονάχος του καὶ εὐλογεῖ τὴν ὥρα ποὺ ἡ Κυβέρνησις τῆς Μ. Βρεταννίας ἔστειλε στὴν Ἑπτάνησο, γιὰ νὰ ξεδιαλύσῃ τὰ πολιτικὰ μας ζητήματα, ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον διαλεχτὰ τέκνα τῆς.

Γιὰ τὰ ὑπομνήματα αὐτὰ χρεωστοῦμε στὸν Γλάδστων τὴ μεγαλύτερη εὐγνωμοσύνη, γιατί μὲ τὴν ἔκτακτὴ ἀρμοστείαν του στάθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἐργάτες τῆς Ἑνώσεως. Μὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ, μὲ τὶς γνώμες του γιὰ τὸν Ἰόνιον λαό, ὁ λαὸς αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι πολὺ υπερήφανος, ἀφ' οὗ χαρακτηρίζεται μὲ τόσο ὥραϊα λόγια ἀπὸ ἓνα τόσο μεγάλο πολιτικό.

Καὶ δὲν εἶναι λίγο νὰ ἔχῃ γράψῃ ὁ Γλάδστων, πῶς στὰ Ἑπτάνησα δὲν εἶναι κανένας ποὺ γὰρ ἀνατροφή χαρακτηρὰ καὶ κοινωνικὴ θέση, ποὺ νὰ μὴν αἰσθάνεται πῶς εἶναι Ἕλληνας καὶ νὰ μὴ περιμένῃ μὲ ἀγωνία τὴ στιγμή ποὺ τίποτα δὲν τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ Κράτος τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ λόγια Του αὐτὰ μᾶς συγκινοῦν ἀκόμα σήμερὰ ἔπειτα ἀπὸ ἑξήντα χρόνια, ἀφ' οὗ μπορέσαμε νὰ δεῖξουμε στοὺς ἀγῶνες τῆς

φυλῆς μας, πῶς οἱ προσπάθειές μας γιὰ τὴν Ἑνωσὴ δὲν ἦταν ψεύτικες, προσφέροντας στὴν κοινὴν Πατρίδα τόσους ἐργάτες, καὶ στὴν πολιτικὴν, καὶ στὰ γράμματα, καὶ στὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες, καὶ χιλιάδες λαοῦ στοὺς τιμημένους καὶ δίκαιους πολέμους τῆς φυλῆς, ποὺ ὅχι λίγοι εἶχαν τὴν ἀτυχίαν νὰ, μὰ καὶ τὴ δόξα νὰ ἀφήκουν τὸ κορμὶ τους.

Γιὰ τοῦτο ἂν ὥς τώρα ὁ Ἑλληνισμὸς θεωροῦσε τὸ Γλάδστων, ἓναν ἀπὸ τοὺς πλέον φιλελεύθερους καὶ μεγάλους πολιτικοὺς τοῦ κόσμου, ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς ἢ Ἑπτάνησος, πρέπει νὰ τὸν θεωρῇ μέγαν εὐεργέτη, ὅχι μόνον γιατί συνετέλεσε στὴν Ἑνωσὴ, ἀλλὰ γιὰ τὰ ὥραϊα αὐτὰ λόγια, ποὺ γλυκὰ πρέπει νὰ ἀντιλαλοῦν σὲ κάθε καρδίαν Ἑλληνικὴν, ποὺ στάλήθει ἀναγαλλιάζει στὸ θρόμβο καὶ στὴ δόξα τῆς πατρίδος, καὶ πονεῖ στὰ βάσανά της.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
Α1.52.Φ13.0008

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ